

GRANICE STRANAČKE AUTONOMIJE U POGLEDU UGOVARANJA ROKA PLAĆANJA U UGOVORIMA MEĐU PODUZETNICIMA U PRAVU EUROPSKE UNIJE

Ivan Tot, mag. iur., univ. spec. oec. *

UDK: 341.94(4)EU
347.441:341.94(4)EU
339.923:061.1>(4)EU
Pregledni znanstveni rad
Primljeno: ožujak 2013.

Predmetom rada su odredbe Direktive 2011/7/EU o suzbijanju zakašnjenja s plaćanjem u trgovačkim ugovorima kojima se državama članicama Europske unije nalaže u nacionalnom pravu postaviti granice stranačkoj autonomiji u pogledu ugovaranja rokova plaćanja u ugovorima među poduzetnicima. Cilj rada je ispitati postiže li se uređenjem sadržanim u Direktivi prikladna razina zaštite vjerovnika novčanih obveza od negativnih učinaka zakašnjenja s plaćanjem te ocijeniti je li intenzitet intervencije u slobodu ugovaranja primjeren ciljevima koji se Direktivom nastoje ostvariti. Analiziraju se odredbe Direktive o ugovornim rokovima plaćanja i o ispunjenju novčanih obveza plaćanjem u obrocima, uz iznošenje prijedloga de lege ferenda.

Ključne riječi: sloboda ugovaranja, rokovi plaćanja, Direktiva 2000/35/EZ, Direktiva 2011/7/EU

1. UVOD

Kako raniji izvor prava namijenjen suzbijanju zakašnjenja s plaćanjem u trgovačkim ugovorima na području Europske unije nije polučio željene učinke¹,

* Ivan Tot, mag. iur., univ. spec. oec., asistent Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg J. F. Kennedyja 6, Zagreb

¹ Direktiva 2000/35/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 29. lipnja 2000. o suzbijanju zakašnjenja s plaćanjem u trgovačkim ugovorima (*Directive 2000/35/EC*

u veljači 2011. godine usvojena je Direktiva 2011/7/EU o suzbijanju zakašnjenja s plaćanjem u trgovačkim ugovorima.² Ovom preinakom ranije Direktive uređuju se ne samo pravne posljedice zakašnjenja s plaćanjem i mjere suzbijanja zakašnjenja s plaćanjem, već i pojedini elementi urednog ispunjenja novčanih obveza iz trgovačkih ugovora, i to prije svega rokovi plaćanja.

Određivanje roka plaćanja ugovorom tipičan je izraz slobode ugovaranja, odnosno načela stranačke autonomije kao temeljnog načela ugovornog (i šire, privatnog) prava. Direktivom 2011/7/EU nalaže se državama članicama, među ostalim, u nacionalnom pravu ograničiti stranačku autonomiju u trgovačkim ugovorima kako bi se ostvario cilj Direktive, a to je “suzbijanje zakašnjenja s plaćanjem u trgovačkim ugovorima radi osiguranja pravilnog funkcioniranja unutarnjeg tržišta i time poticanja konkurentnosti poduzetnika, a posebno malih i srednjih poduzetnika”.³

Nužno je uvodno napomenuti da se pojam trgovačkog ugovora u kontekstu odredaba Direktive 2011/7/EU ne smije poistovjetiti s pojmom trgovačkog ugovora u hrvatskom pravu. Naime, pod “trgovačkim ugovorima” u smislu Direktive 2011/7/EU razumijevaju se ugovori među poduzetnicima ili između poduzetnika i osoba javnog prava koji dovode do isporuke robe ili pružanja usluga za naknadu⁴, iz čega osim ograničenja primjene u pogledu subjekata ugovornog odnosa proizlazi i da u doseg primjene odredaba Direktive nisu svi “trgovački ugovori”, već samo dvostranoobvezni naplatni ugovori koji dovode do isporuke robe ili pružanja usluga za naknadu, neovisno o pojedinim tipovima takvih ugovora.⁵

of the European Parliament and of the Council of 29 June 2000 on combating late payment in commercial transactions), Official Journal, L 200, 8. 8. 2000. (dalje u tekstu: Direktiva 2000/35/EZ).

² Direktiva 2011/7/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. veljače 2011. o suzbijanju zakašnjenja s plaćanjem u trgovačkim ugovorima (*Directive 2011/7/EU of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 on combating late payment in commercial transactions*), Official Journal, L 48, 23. 2. 2011. (dalje u tekstu: Direktiva 2011/7/EU). Direktiva 2011/7/EU usvojena je i upućena državama članicama Europske unije 16. veljače 2011., a stupila je na snagu 15. ožujka 2011. Države članice Europske unije obvezne su Direktivu pretvoriti u odredbe nacionalnog prava najkasnije do 16. ožujka 2013.

³ Prema odredbi čl. 1. st. 1. Direktive 2011/7/EU.

⁴ Prema odredbi čl. 2. st. 1. t. 1. Direktive 2011/7/EU. Navedena definicija u cijelosti odgovara definiciji ovog pojma sadržanoj u odredbi čl. 2. st. 1. t. 1. ranije Direktive 2000/35/EZ.

⁵ Također, pri tome se Direktiva 2011/7/EU ne primjenjuje na sve takve ugovore između poduzetnika i osoba javnog prava, već samo na one ugovore između

Predmetom rada su one odredbe Direktive 2011/7/EU kojima se državama članicama nalaže da u skladu s Direktivom za ugovore među poduzetnicima u nacionalnom pravu postave granice stranačkoj autonomiji u pogledu ugovornog određivanja rokova plaćanja i ugovaranja plaćanja u obrocima. Predmetom rada nisu odredbe Direktive o zakonskom roku plaćanja koji bi se imao primijeniti u slučaju da ugovorne strane nisu ugovorom među poduzetnicima odredile rok plaćanja. Također, nisu predmetom rada odredbe Direktive o ugovornim i zakonskim rokovima plaćanja u ugovorima između poduzetnika i osoba javnog prava, kao ni druge odredbe Direktive.

Cilj je rada ispitati postiže li se uređenjem ugovornih rokova plaćanja iz ugovora među poduzetnicima sadržanim u Direktivi prikladna razina zaštite vjerovnika novčanih obveza od negativnih učinaka zakašnjenja s plaćanjem te ocijeniti je li intenzitet intervencije u slobodu ugovaranja primjeren ciljevima koji se Direktivom nastoje ostvariti. Cilj rada nije ocijeniti transponiranje odredaba Direktive u nacionalna prava država članica Europske unije ni u hrvatsko pravo.

U domaćoj pravnoj literaturi objavljeno je nekoliko radova posvećenih rokovima plaćanja i drugim aspektima Direktive 2011/7/EU⁶, kao i poveći broj radova koji za predmet imaju uređenje rokova plaćanja u hrvatskim propisima, pri čemu većina domaćih radova promatra domaća pravna rješenja izolirano od odredaba Direktive 2011/7/EU, a manji broj radova analizira odredbe hrvatskih propisa u kontekstu odredaba Direktive 2011/7/EU.⁷ Stoga je očekivani

poduzetnika i osoba javnog prava u kojima je osoba javnog prava dužnik novčane obveze. Opširno o pojmu trgovačkog ugovora prema Direktivi 2011/7/EU vidi u: Tot, I., *Pojam commercial transactions iz Direktive 2011/7/EU*, Pravo u gospodarstvu, vol. 51, br. 6, 2012., str. 1422 – 1442.

⁶ Direktivu 2011/7/EU cjelovito u stručnome članku obrađuje: Maurović, Lj., *Koliki napredak u sprečavanju zakašnjelog plaćanja u trgovačkim transakcijama donosi nova Smjernica 2011/7/EU?*, Hrvatska pravna revija, vol. 11, br. 11, 2011., str. 18 – 22. O pravnim posljedicama zakašnjenja s plaćanjem predviđenim Direktivom 2011/7/EU vidi: Tot, I., *Pojam i pravne posljedice zakašnjenja s plaćanjem u trgovačkim ugovorima u pravu Europske unije*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 33, br. 2, 2012., str. 769 – 801.

⁷ Odredbe ZRINO-a cjelovito su obrađene uz komparaciju s odredbama Direktive 2011/7/EU u radovima: Giunio, M. A., *Rokovi ispunjenja novčanih obveza u poduzetničkim ugovorima – EU direktive i hrvatski zakon*, u: Barbić, J.; Giunio, M. A. (ur.), *Zbornik 50. jubilarnog susreta pravnika Opatija 2012.*, Hrvatski savez udruga pravnika u gospodarstvu, Zagreb, 2012., str. 159 – 207; Giunio, M. A., *Rokovi plaćanja kod poduzetničkih ugovora i dužnički zatvor*, Hrvatska pravna revija, vol. 12, br. 6, 2012., str. 25 – 34. O razlozima donošenja i polju primjene ZRINO-a uz

doprinos ovog rada i u popunjavanju praznina koje postoje u domaćoj literaturi u vezi s pitanjima kojima se bavi ovaj rad. U tu svrhu se ovaj rad više oslanja na pojedine radove stranih autora koji, premda pisani u kontekstu odredaba ranije Direktive 2000/35/EZ,⁸ sadržavaju zaključke koji vrijede i u kontekstu odredaba nove Direktive 2011/7/EU.

Prvo poglavlje nakon uvoda sadržava opće izlaganje o ugovaranju roka plaćanja. Odredbe Direktive 2011/7/EU o ugovornom roku plaćanja u ugovorima među poduzetnicima analizirane su u trećem poglavlju. U četvrtom poglavlju proučavaju se posebna rješenja predviđena Direktivom za slučajeve ispunjenja novčanih obveza plaćanjem u obrocima. Zaključno se sumarno rezimiraju rezultati provedenog istraživanja.

2. ODREĐIVANJE ROKA PLAĆANJA UGOVOROM I SVRHA TAKVE UGOVORNE ODREDBE

Rok plaćanja načelno može biti određen na više načina: zakonom, ugovorom, trgovačkim običajem ili praksom koju su trgovci međusobno razvili. Rok plaćanja koji se u ugovorima pojavljuje kao uzgredni sastojak⁹ ili kao subjek-

poredbu sa zahtjevima direktive objavljen je rad: Šafranko, Z., *Kritički osvrt na provedbu Direktive 2011/7/EU u hrvatsko pravo*, Pravo u gospodarstvu, vol. 51, br. 2, 2012., str. 457 – 478. O granicama slobode ugovaranja i mjerama suzbijanja zakašnjenja s plaćanjem prema ZRINO-u i Direktivi piše: Šafranko, Z., *Kritički osvrt na provedbu Direktive 2011/7/EU u hrvatsko pravo – drugi dio: suzbijanje zakašnjelih plaćanja i zlorabe ugovorne autonomije na štetu vjerovnika*, Pravo u gospodarstvu, vol. 51, br. 5, 2012., str. 1227 – 1251.

⁸ Na sveobuhvatan način odredbe Direktive 2000/35/EZ znanstveno su obradili: Schulte-Braucks, R.; Ongena, S., *The Late Payment Directive – a step towards an emerging European Private Law?*, European Review of Private Law, vol. 11, br. 4, 2003., str. 519 – 544 te Zaccaria, A., *(EC) Directive 2000/35 on Combating Late Payments in Commercial Transactions*, The European Legal Forum (E), vol. 5, br. 6, 2000. – 2001., str. 385 – 395, dostupno i na: <http://www.simons-law.com/library/pdf/e/92.pdf> (23. rujna 2012.). Odnosom Direktive 2000/35/EZ prema Bečkoj konvenciji bavi se Perales Viscasillas, P., *Late Payment Directive 2000/35 and the CISG*, Pace International Law Review, vol. 19, br. 1, 2007., str. 125 – 142, dostupno i na: <http://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol19/iss1/8> (23. rujna 2012.). Pojedine odredbe Direktive 2000/35/EZ u kontekstu prijedloga za harmonizaciju i unifikaciju ugovornog prava na području Europske unije analizirane su u: Schulze, R. (ur.), *Common Frame of Reference and Existing EC Contract Law*, Sellier, München, 2008.

⁹ Uzgredni (nuzgredni, sporedni) sastojci pravnog posla su takvi sastojci koji vrijede samo ako ih strane ugovore (Klarić, P.; Vedriš, M., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2009., str. 114), odnosno takvi sastojci za čije postojanje u ugovoru

tivno bitni sastojak ugovora¹⁰ u pravilu je početni rok (tzv. *dies a quo*) kojim se određuje trenutak ispunjenja novčane obveze na način da se određuje da dužnikova novčana obveza dopijeva na određeni datum ili protekom određenog vremena.

Ugovaranje roka plaćanja u trgovačkom ugovoru u pravilu ima za svrhu odobravanje odgode plaćanja dužniku novčane obveze. U ekonomskom smislu, ugovorena odgoda plaćanja naziva se trgovačkim kreditom koji je jedan od oblika kratkoročnog financiranja poduzetnika.¹¹ Pojedina istraživanja pokazuju da uobičajeno prihvatljivo razdoblje trgovačkog kredita, odnosno odgode plaćanja koju poduzetnik kao vjerovnik novčane obveze odobrava drugome poduzetniku kao dužniku novčane obveze, iznosi 30 dana.¹²

Trgovački kredit koji je ugovoren između ravnopravnih ugovornih strana uobičajen je u poslovnoj praksi i sam po sebi ne predstavlja problem koji bi

je nužno da se strane suglase, a ako se ne suglase, ne postoje dispozitivne odredbe propisa koje bi se primjenjivale umjesto njih (Slakoper, Z.; Gorenc, V.; Bukovac Puvača, M., *Obvezno pravo – Opći dio – Sklapanje, promjene i prestanak ugovora*, Novi informator, Zagreb, 2009., str. 244 – 245).

¹⁰ Subjektivno bitan sastojak ugovora može biti svaki sastojak ugovora koji je za jednu ugovornu stranu toliko važan da bez njezina uvrštenja u sadržaj ugovora ta strana taj ugovor ne bi sklopila, a druga se s time suglasi (Slakoper *et al.*, *op. cit.* u bilj. 9, str. 243).

¹¹ O pojmu trgovačkog kredita vidi više u: Kontuš, E., *Kratkoročno financiranje poduzeća u Republici Hrvatskoj*, magistarski znanstveni rad, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2010., str. 17 – 18.

¹² Primjerice, prema jednom istraživanju je više od 70 % ispitanih poduzetnika izvijestilo da im njihovi ključni dobavljači odobravaju odgodu plaćanju u razdoblju od 30 dana, dok preostalim ispitanim poduzetnicima dobavljači pretežno odobravaju odgodu plaćanja u kraćim intervalima, premda su zamjetni i intervali duži od dva mjeseca (Giannetti, M.; Burkart, M.; Ellingsen, T., *What You Sell is What You Lend? Explaining Trade Credit Contracts*, European Corporate Governance Institute – Finance Research Paper Series, br. 71, 2005., str. 18).

Također, u konzultacijama koje su tijekom 2008. godine ovlaštena tijela Europske komisije provela među poduzetnicima nastanjenim na području Europske unije, 53,5 % ispitanih poduzetnika bilo se izjasnilo za opciju prema kojoj je rok od 30 kalendarskih dana najprihvatljiviji rok plaćanja. Njih 20,1 % izjasnilo se za rok plaćanja od 45 dana, 16,1 % za rok od 20 dana, a za neki drugi rok izjasnilo se 10,2 % ispitanih poduzetnika (prema Procjeni učinaka – dokumentu priloženom Prijedlogu Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o suzbijanju zakašnjenja s plaćanjem u trgovačkim ugovorima (*Impact assessment – accompanying document to the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating late payment in commercial transactions*), COM(2009) 126/4, SEC(2009) 315, dostupno na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/documents/late-payments/index_en.htm (21. srpnja 2011.), str. 56).

zahtijevao zakonodavnu intervenciju u privatnopravnu sferu koja počiva na načelu stranačke autonomije.¹³ No, problem je što povrh ugovorene odgode plaćanja u obliku trgovačkog kredita dužnici često svoje novčane obveze ispunjavaju i sa zakašnjenjem, pri čemu su razlozi zakašnjenja s plaćanjem najčešće s jedne strane nemogućnost plaćanja zbog financijskih poteškoća, a s druge strane i namjerno neplaćanje unatoč financijskim mogućnostima.¹⁴

Međutim, i samo razdoblje ugovorenog trgovačkog kredita, bez da je ono praćeno i zakašnjenjem dužnika s plaćanjem, može imati negativne učinke ako je određeno u suviše dugom periodu, a negativne ekonomske učinke koje na razini Europske unije imaju duga razdoblja zakašnjenja s plaćanjem, mogu imati i neopravdano duga razdoblja ugovorenog trgovačkog kredita. Ti se učinci, osim u stvaranju dodatnih troškova vjerovnicima novčanih obveza, očituju i u tome što ugrožavaju opstanak malih i srednjih poduzetnika na tržištu¹⁵ te u tome što negativno utječu na trgovinu unutar Europske unije.¹⁶

¹³ Tako i Schulte-Braucks, Ongena, *op. cit.* u bilj. 8, str. 523.

¹⁴ Prema jednom istraživanju provedenom 2011. godine među 6000 poduzetnika u 25 država članica Europske unije, na pitanje jesu li uzroci zakašnjenja s plaćanjem financijske poteškoće dužnika potvrdno je odgovorilo oko 85 % ispitanika, a na pitanje kasni li se s plaćanjem namjerno potvrdno je odgovorilo oko 63 % ispitanika (Bosch, M. (ur.), *European Payment Index 2011*, Intrum Justitia, Stockholm, 2011., str. 4).

¹⁵ Prema Sažetku Procjene učinaka – dokumentu priloženom Prijedlogu Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o suzbijanju zakašnjenja s plaćanjem u trgovačkim ugovorima (*Summary of the Impact assessment – accompanying document to the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating late payment in commercial transactions*), COM(2009) 126/4, SEC(2009) 316, dostupno na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/documents/late-payments/index_en.htm (21. srpnja 2011.), str. 3.

Određena istraživanja pokazala su da za 8 % poduzetnika zakašnjelo plaćanje utječe izravno i odlučujuće na njihov opstanak na tržištu, dok za 49 % njih ono ima ograničavajući učinak za opstanak na tržištu – prema Procjeni učinaka (vidi *supra* u bilj. 12), str. 14.

¹⁶ Naime, rizici zakašnjenja s plaćanjem u vidu nesigurnosti i troškova poslovanja obeshrabruju poduzetnike na isporuku robe i pružanje usluga u drugim državama članicama Europske unije (prema Sažetku Procjene učinaka, vidi *supra* u bilj. 15, str. 3). Određena istraživanja pokazala su da bi više od 20 % poduzetnika s prostora Europske unije izvezilo više kad bi mogli isključiti rizik zakašnjenja s plaćanjem od svojih inozemnih klijenata (Hausler, S. A., *Directive 2000/35/EC on Combating Late Payment in Commercial Transactions*, Columbia Journal of European Law, vol. 7, br. 2, 2001., str. 294). Za pojedine države članice taj podatak je drastično viši, pa je primjerice isto ustvrdilo 37 % ispitanih nizozemskih poduzetnika i čak 48 % ispitanih irskih poduzetnika (Schulte-Braucks, Ongena, *op. cit.* u bilj. 8, str. 524 – 525). Također, pojedina istraživanja su pokazala da su ugovoreni rokovi plaćanja

Ugovoreno razdoblje trgovačkog kredita može imati i pozitivne učinke na poslovanje malih i srednjih poduzetnika, pa se tako određeni poduzetnici često koriste trgovačkim kreditom kao elementom svoje marketinške strategije i izvorom svoje konkurentske prednosti.¹⁷ Ističući i pozitivne učinke koje duži rokovi plaćanja mogu imati za gospodarstvo, pojedini autori smatraju da unutar institucija Europske unije postoji predrasuda da je optimalna stopa odgode plaćanja koja je na dobrobit gospodarstva upravo nulta stopa odgode plaćanja, što ne mora biti slučaj.¹⁸ Ti autori dvoje je li uopće potrebno donositi nacionalne propise, a kamoli propise na razini Europske unije, kojima bi se pokušalo suzbijati zakašnjenje s plaćanjem i zaključuju da ako bi ikakvi prisilni propisi bili nužni radi suzbijanja zakašnjenja s plaćanjem, to ne bi trebali biti posebni propisi o rokovima plaćanja već propisi s područja prava zaštite tržišnog natjecanja i prava nepoštenog tržišnog natjecanja.¹⁹

Međutim, iz pripremljenih materijala koji su prethodili donošenju Direktive 2011/7/EU²⁰ čini se da je Europska komisija ipak pri pripremanju Direktive podjednako odmjeravala i negativne i pozitivne učinke ugovorenog razdoblja trgovačkog kredita.

te vrijeme zakašnjenja s plaćanjem na području Europske unije u pravilu duži u slučajevima prekogranične trgovine nego li u slučajevima tuzemne trgovine (prema Procjeni učinaka, vidi *supra* u bilj. 12, str. 16).

¹⁷ Prema Procjeni učinaka (vidi *supra* u bilj. 12), str. 9 i 30. O odnosu poduzetnika prema klijentima u kontekstu prakse trgovačkog kredita vidi i u: Summers, B.; Wilson, N., *Trade credit and customer relationships*, Managerial and Decision Economics, vol. 24, br. 6-7, 2003., str. 439 – 455.

¹⁸ Takvo stajalište, doduše u kontekstu ranije Direktive 2000/35/EZ, iznosi Marcos Fernández, F., *El aplazamiento y la morosidad en las obligaciones contractuales en el sector comercial*, Anuario de Derecho Concursal, br. 5, 2005., str. 299.

¹⁹ *Ibid.*, str. 290. U kontekstu suzbijanja zakašnjenja s plaćanjem u hrvatskom gospodarstvu sličan stav o upitnoj nužnosti prisilnih propisa o rokovima plaćanja zauzeo je Gorenc (u: Gorenc, V., *Vrijeme ispunjenja obveze (može li se rastuća nelikvidnost ukloniti donošenjem "novih" propisa o roku plaćanja)*, Računovodstvo, revizija i financije, br. 7, 2009., str. 171). U vezi s tvrdnjom Marcosa Fernándeza o tome da bi se suzbijanje zakašnjenja s plaćanjem trebalo ostvarivati propisima s područja prava zaštite tržišnog natjecanja, ističe se da nadležna tijela za zaštitu tržišnog natjecanja u pravilu mogu sankcionirati zakašnjenje poduzetnika s plaćanjem samo ako se takvo ponašanje može okarakterizirati kao zloraba vladajućeg položaja, o čemu više vidi u: Petrović, S., *Nadležnost tijela za zaštitu tržišnog natjecanja: aktualni prijepori*, u: Pecotić Kaufman, J. (ur.), *Pravo tržišnog natjecanja – Novine u hrvatskom i europskom zakonodavstvu i praksi*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012., str. 16 – 17.

²⁰ Riječ je o Procjeni učinaka (vidi *supra* u bilj. 12) i Sažetku Procjene učinaka (vidi *supra* u bilj. 15).

3. UGOVORNI ROK PLAĆANJA U UGOVORIMA MEĐU PODUZETNICIMA

Direktiva 2011/7/EU rokove plaćanja iz ugovora među poduzetnicima uređuje kao početne rokove kojima se određuje trenutak ispunjenja novčane obveze. Pri uređenju ugovornih rokova plaćanja Direktiva 2011/7/EU ne čini razliku između ugovora u kojima je rok plaćanja ugovoren kao uzgredni sastojak i ugovora u kojima je rok plaćanja ugovoren kao subjektivno bitni sastojak ugovora (odnosno kao fiksni rok). To je i razumljivo jer Direktiva ne uređuje pitanje raskida ugovora istekom ugovorenog roka plaćanja. Stoga države članice mogu slobodno u svojem nacionalnom pravu i dalje zadržati različita pravila o raskidu ugovora ovisno o tome je li rok plaćanja ugovoren kao fiksni rok ili ne, s obzirom na to da ta pravila nisu u dosegu Direktive 2011/7/EU.²¹

Direktiva 2011/7/EU obvezuje države članice Europske unije da osiguraju da ugovorni rok plaćanja u ugovorima među poduzetnicima ne prelazi 60 kalendarskih dana.²² Iznimno je poduzetnicima dopušteno izrijekom ugovorom odrediti dulji rok plaćanja, pod uvjetom da takva ugovorna odredba nije izrazito nepoštena prema vjerovniku novčane obveze.²³

Opće pravilo o ugovornom roku plaćanja do 60 kalendarskih dana ima se prema Direktivi primijeniti na sve ugovore među poduzetnicima koji dovode do isporuke robe ili pružanja usluge za naknadu, neovisno o pojedinim vrstama i tipovima ugovora. Opće pravilo o ugovornom roku plaćanja razmotrit će se u daljnjem tekstu odvojeno od iznimke od toga pravila (duži rok od 60 kalendarskih dana u iznimnim slučajevima).

²¹ Prema nacionalnom pravu nekih država članica ugovor će biti raskinut *ex lege* ako dužnik ne ispuni obvezu u ugovorenom fiksnom roku. Tako je, primjerice, propisano odredbom § 919. austrijskog Općeg građanskog zakonika (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*, Justizgesetzsammlung, br. 946/1811, s posljednjom izmjenom od 11. siječnja 2013., Bundesgesetzblatt I, br. 15/2013; dalje u tekstu: ABGB); te odredbom čl. 104. slovenskog Obligacijskog zakonika (*Obligacijski zakonik*, Uradni list Republike Slovenije, br. 83/2001, 32/2004, 28/2006, 29/2007, 40/2007, 97/2007, 30/2010; dalje u tekstu: slovenski OZ). Odredbe koje su u bitnome istovjetne odredbama § 919. ABGB-a i čl. 104. slovenskog OZ-a sadržane su i u hrvatskom pravu, i to u čl. 361. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 35/2005, 41/2008, 125/2011; dalje u tekstu: ZOO).

²² Prema odredbi čl. 3. st. 5. Direktive 2011/7/EU.

²³ Prema odredbi čl. 3. st. 5. Direktive 2011/7/EU.

3.1. Opće pravilo o ugovornom roku plaćanja od 60 kalendarskih dana

Opće pravilo Direktive 2011/7/EU o ugovornom roku plaćanja je da su ugovorne strane načelno slobodne ugovorom odrediti rok plaćanja, ali najviše u trajanju od 60 kalendarskih dana. Ograničenje ugovornog roka plaćanja na najviše 60 kalendarskih dana države članice morat će po prirodi stvari postići kogentnom pravnom normom – točnije, relativno i uvjetno kogentnom pravnom normom, imajući u vidu da su pod određenim uvjetima od ovog općeg pravila dopuštene i iznimke.

3.1.1. Ugovorni rok plaćanja mora biti – ugovoren

Kako ne bi došlo do primjene odredaba o zakonskom roku plaćanja, rok plaćanja mora biti ugovoren, odnosno o njemu se moraju suglasiti obje ugovorne strane.²⁴ Načelno ne vrijedi kao ugovoren rok plaćanja onaj rok koji bi vjerovnik novčane obveze jednostrano odredio, bilo njegovim isticanjem na računu, bilo nekim drugim aktom ili radnjom vjerovnika kojom bi vjerovnik novčane obveze zahtijevao od dužnika plaćanje u roku koji bi jednostrano odredio.

Međutim, prema mišljenju autora, ako ugovorom među poduzetnicima nije ugovoren rok plaćanja, ali je ugovorom određeno da se određivanje roka plaćanja ostavlja na volju jedne od ugovornih strana, bilo vjerovnika, bilo dužnika novčane obveze, valjalo bi u tome slučaju i tako jednostrano određeni rok plaćanja uzeti kao ugovorni rok plaćanja u smislu Direktive 2011/7/U. Naime, ako su ugovorne strane ovlaštene odstupiti ugovorom od dispozitivne odredbe o zakonskom roku plaćanja, to njihovo ovlaštenje bi se moralo odnositi kako na ugovorno određivanje roka plaćanja, tako i na ugovorno davanje ovlasti jednoj ugovornoj strani da sama odredi rok plaćanja. Obveza država članica o ugradnji u nacionalno pravo relativno prisilne odredbe da ugovorni rok plaćanja ne može biti duži od 60 kalendarskih dana, predstavljala bi u ovome slučaju obvezu država članica da u nacionalnom pravu osiguraju da takav jednostrano određeni rok plaćanja koji je temeljem ugovornog ovlaštenja odredila jedna od ugovornih strana ne prelazi 60 kalendarskih dana.

²⁴ To proizlazi iz izričaja “ugovorni rok” (*contractual period; der vertraglich Zahlungsfrist*) sadržanog u odredbi čl. 2. st. 1. t. 4. Direktive 2011/7/EU i izričaja “utvrđen u ugovoru” (*fixed in the contract; die vertraglich festgestellte Zahlungsfrist*) sadržanog u odredbama čl. 3. st. 3. t. a) te čl. 3. st. 5. Direktive 2011/7/EU.

Posebno pitanje koje se može pojaviti u vezi s navedenim jest: u kojem roku bi morao ispuniti svoju obvezu dužnik novčane obveze iz ugovora među poduzetnicima kojim je vjerovnik novčane obveze ovlašten jednostrano odrediti rok plaćanja, u slučaju da vjerovnik novčane obveze ne odredi rok plaćanja. Također, na koji se rok plaćanja može pozvati vjerovnik novčane obveze ako je ugovorni ovlaštenik na određivanje roka plaćanja upravo dužnik novčane obveze ili treća osoba, a taj ovlaštenik nije odredio rok plaćanja.

Jedno od mogućih rješenja navedenih pitanja je ono koje je neovisno o Direktivi 2011/7/EU već i predviđeno u nacionalnim pravima pojedinih država članica: ako ovlaštenik na određivanje roka za ispunjenje ne odredi rok ni poslije opomene, druga strana može zahtijevati od suda da odredi primjereni rok za ispunjenje.²⁵ Razmatra li se ova odredba isključivo u okviru nacionalnog prava, moglo bi se zaključiti da je u ovoj situaciji sud ovlašten odrediti primjereni rok plaćanja uzimajući u obzir okolnosti pojedinog slučaja koji se pred sudom našao. To znači da bi sud načelno kao primjereni rok mogao odrediti bilo koji rok plaćanja koji bi sud ocijenio primjerenim u pojedinom slučaju.

Međutim, iako ovakva ili slična odredba nacionalnog prava nije nužno ni rezultat transponiranja Direktive 2011/7/EU u nacionalno pravo, a niti je situacija koja se njome rješava izričito uređena Direktivom 2011/7/EU, potrebno je i takvu odredbu nacionalnog prava tumačiti u svjetlu teksta i svrhe Direktive 2011/7/EU.²⁶ A kako su prema Direktivi 2011/7/EU države članice obvezne u nacionalnom pravu osigurati primjenu zakonskog roka plaćanja od 30 kalendarskih dana u slučajevima da ugovorne strane nisu ugovorom odredile rok plaćanja²⁷, nacionalni sud će nužno biti ograničen u svojoj procjeni što je to

²⁵ Ova odredba postoji u, primjerice, čl. 292. slovenskog OZ-a i čl. 176. ZOO-a, a slična i u § 904. ABGB-a te čl. 1183. talijanskog Građanskog zakonika (*Codice Civile*, *Gazetta ufficiale*, br. 79/1942, s posljednjom izmjenom od 14. veljače 2006., *Gazetta ufficiale*, br. 55/2006; dalje u tekstu: talijanski CC).

²⁶ Ova obveza o tumačenju odredbe nacionalnog prava posljedica je doktrine interpretativnog učinka prava Europske unije koju je razvio Europski sud, a prema kojoj nacionalni sud mora interpretirati cjelokupno nacionalno pravo, uključujući i ono koje nije doneseno u specifičnu svrhu transponiranja Direktive, u svjetlu teksta i svrhe Direktive kako bi ostvario njezine ciljeve. Općenito o doktrini interpretativnog učinka vidi u: Čapeta, T.; Rodin, S., *Osnove prava Europske unije*, Narodne novine, Zagreb, 2010., str. 67 – 73. Opširno o doktrini interpretativnog učinka vidi u: Čapeta, T., *Interpretativni učinak europskog prava u članstvu i prije članstva u EU*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 56, br. 5, 2006., str. 1443 – 1494.

²⁷ Prema odredbama čl. 3. st. 3. Direktive 2011/7/EU. Opširnije o zakonskim rokovima plaćanja u ugovorima među poduzetnicima vidi u: Tot, I., *Zakonski rokovi ispunjenja*

primjereni rok plaćanja. Naime, s obzirom na to da je Europski sud usvojio integralni koncept države, obveza neke države članice podjednako je obveza i zakonodavne i izvršne i sudbene vlasti u toj državi članici²⁸, pa je stoga u kontekstu Direktive 2011/7/EU i nacionalni sud obavezan osigurati primjenu zakonskog roka plaćanja od 30 kalendarskih dana u slučaju da ugovorne strane nisu ugovorom odredile rok plaćanja. Kako su u opisanoj situaciji ugovorne strane ugovorom ovlastile jednu od sebe ili treću osobu da jednostrano odredi rok plaćanja, a ovlaštenik nije upotrijebio danu mu ovlast, odnosno nije odredio rok plaćanja, konačni rasplet je jednak kao i u situaciji da ugovorne strane nisu niti odredile ugovorom rok plaćanja, a niti odredile ovlaštenika koji bi odredio rok plaćanja: rok plaćanja nije određen ugovorom. Ako rok plaćanja nije određen ugovorom, nacionalni sud koji bi na zahtjev ugovorne strane trebao odrediti primjereni rok plaćanja, primjereni rok mora odrediti u svjetlu teksta i svrhe Direktive 2011/7/EU, a pri tome nacionalni sud nema drugog izbora nego kao primjereni rok odrediti zakonski rok plaćanja od 30 kalendarskih dana koji se prema Direktivi ima primijeniti ako nije drukčije ugovoreno. Na taj način su zbog obveze interpretacije nacionalnog prava u skladu s Direktivom, nacionalni sudovi u potpunosti lišeni mogućnosti da ispituju koji bi rok plaćanja bio primjeren ovisno o okolnostima pojedinog slučaja, a koju mogućnost bi imali kada bi se kao polazište uzela isključivo pravna norma nacionalnog prava.

U pravnim poredcima država članica koji ne sadržavaju odgovarajuću odredbu o određivanju primjerenoga roka plaćanja od strane suda, a na zahtjev jedne od ugovornih strana, opisana situacija neće biti toliko složena. I u tim državama članicama vrijedit će rješenje prema kojemu se ima primijeniti zakonski rok plaćanja od 30 kalendarskih dana – jer je rezultat izostanka određivanja roka plaćanja od strane ovlaštenika na njegovo određivanje taj da rok plaćanja nije određen ugovorom. Razlika je jedino u tome što se u ovim pravnim poredcima u slučaju spora koji bi se pojavio pred nacionalnim sudom nacionalni sud neće ni naći u dvojbi što je to primjereni rok plaćanja.

Posebno je pitanje i u kojem roku je dužnik obavezan ispuniti svoju novčanu obvezu ako ugovorom nije određen rok plaćanja, ali postoji trgovački običaj koji trgovci redovito primjenjuju ili praksa koju su trgovci međusobno razvili u pogledu roka plaćanja, a takav trgovački običaj ili takva praksa ima

novčanih obveza u trgovačkim ugovorima u pravu Europske unije, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 34, br. 1, 2013., str. 239 – 276.

²⁸ Vidi opširnije u: Čapeta, Rodin, *op. cit.* u bilj. 26, str. 78 – 79.

prema nacionalnom pravu prednost pred dispozitivnim odredbama propisa, odnosno primjenjuje se i ako je suprotna dispozitivnom propisu.²⁹ Autor je mišljenja da bi u takvim slučajevima rok koji je određen trgovačkim običajem ili praksom razvijenom između trgovaca trebalo uzeti kao rok plaćanja koji je određen ugovorom u smislu Direktive 2011/7/EU, odnosno dati i takvom roku plaćanja prednost pred zakonskim rokom plaćanja od 30 kalendarskih dana koji je predviđen Direktivom 2011/7/EU. Naime, s obzirom na to da Direktiva 2011/7/EU nalaže državama članicama da u nacionalnom pravu predvide zakonski rok plaćanja odredbom koja je dispozitivne naravi, ako pojedino nacionalno pravo u hijerarhiji pravnih izvora trgovačkog prava dopušta da se trgovački običaj ili praksa koju su trgovci međusobno razvili primjenjuje i ako je suprotna dispozitivnoj odredbi propisa, tada bi trebalo uvažiti pravila nacionalnog prava o hijerarhiji pravnih izvora i dopustiti da se rok plaćanja koji proizlazi iz trgovačkog ugovora ili prakse razvijene među trgovcima primijeni i onda kada je duži od zakonskog roka plaćanja od 30 kalendarskih dana. Obveza država članica o ugradnji u nacionalno pravo relativno prisilne odredbe da ugovorni rok plaćanja ne može biti duži od 60 kalendarskih dana, predstavljala bi u ovome slučaju obvezu država članica da u nacionalnom pravu osiguraju da takav rok plaćanja koji proizlazi iz trgovačkog običaja ili prakse razvijene među trgovcima ne prelazi 60 kalendarskih dana.

3.1.2. *Određivanje početka tijeka ugovornog roka plaćanja*

Direktiva 2011/7/EU ne sadržava odredbe koje bi se odnosile na određivanje dana od kojega počinje tijek ugovornog roka plaćanja. Stoga će ugovorne strane u ugovoru među poduzetnicima, ako ni nacionalni propis donesen pri transponiranju Direktive 2011/7/EU ne bi sadržavao posebne odredbe o tome, moći slobodno odrediti dan od kojega počinje teći rok plaćanja.

²⁹ Trgovački običaj imat će prednost pred dispozitivnim odredbama propisa u, primjerice: talijanskom pravu prema odredbi čl. 1340. talijanskog CC-a i sudskoj praksi o toj odredbi (prema Zubović, A., *Primjena trgovačkih običaja*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučišta u Rijeci, vol. 27, br. 1, 2006., str. 327 – 328), litavskom pravu prema odredbi čl. 1.4. Građanskog zakonika (*Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*, Valstybės žinios, br. 74-2262/2000, s posljednjom izmjenom od 19. svibnja 2012., Valstybės žinios, br. 57-2828/2012.; dalje u tekstu: litavski CK), a također i u hrvatskom pravu prema odredbi čl. 12. st. 3. ZOO-a. O trgovačkim običajima u hrvatskom pravu vidi opširno u: Barbić, J., *Primjena običaja u hrvatskom trgovačkom pravu*, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti, vol. 43, br. 492, 2005., str. 47 – 87 te u Zubović, *op. cit.* u ovoj bilješci.

Propuste li poduzetnici pri ugovaranju određenog roka plaćanja odrediti dan početka tijeka toga roka, takvu ugovornu odredbu bilo bi svrsishodno tumačiti, osim utvrđivanjem zajedničke volje ugovornih strana, također i odgovarajućom primjenom odredbi Direktive 2011/7/EU i temeljem nje donesenih odredbi nacionalnih propisa koje uređuju dan početka tijeka zakonskog roka plaćanja koji se primjenjuje u slučajevima kada ugovorne strane nisu ugovorom odredile rok plaćanja.³⁰

Rješenje Direktive 2011/7/EU kojim se određuje maksimalno dopušteno trajanje ugovornog roka plaćanja u ugovoru među poduzetnicima, ali se istodobno ne određuje i dan početka tijeka toga roka, otvara mogućnost brojnih zloraba slobode ugovaranja do kojih može doći u poslovnoj praksi ako ni nacionalni propisi doneseni u transponiranju odredaba direktive u nacionalno pravo ne budu sadržavali odgovarajuću odredbu o danu od kojeg se ima računati tijek ugovornog roka plaćanja.

Sporazum ugovornih strana o danu s kojim započinje tijek ugovornog roka plaćanja, uključujući sporazum o danu primitka ili slanja računa u slučaju da ugovorne strane odrede rok plaćanja koji teče od dana primitka ili slanja računa, mogao bi osujetiti ostvarenje svrhe odredaba Direktive 2011/7/EU. Svrha je Direktive 2011/7/EU zabraniti i zlorabu slobode ugovaranja na štetu vjerovnika novčane obveze koja može postojati u slučajevima kada određena ugovorna odredba "nije opravdana temeljem uvjeta odobrenih dužniku ili ako ona uglavnom služi svrsi osiguranja dužnika dodatnom likvidnošću na trošak vjerovnika".³¹ Do takve zlorabe slobode ugovaranja na štetu vjerovnika novčane obveze može doći i u ugovorima među poduzetnicima u kojima je upravo dužnik novčane obveze ona ugovorna strana koja ima jači pregovarački ili gospodarski položaj na tržištu zbog čega on uspijeva vjerovniku nametnuti sklapanje ugovora isključivo po vlastitim uvjetima, prema principu *take it or leave it*. Stoga bi bilo poželjno da je Direktiva 2011/7/EU za ugovore među poduzetnicima na

³⁰ Prema odredbama čl. 3. st. 3. t. b) Direktive 2011/7/EU zakonski rok plaćanja od 30 kalendarskih dana počinje teći od: dana kada je dužnik primio račun ili jednakovrijedan zahtjev za plaćanjem; ili od dana kada je dužnik primio robu ili uslugu, ako je neizvjestan dan primitka računa ili jednakovrijednog zahtjeva za plaćanjem; ili od dana primitka robe ili usluge, ako je dužnik račun ili jednakovrijedan zahtjev za plaćanjem primio ranije nego li robu ili uslugu; ili od dana kada je dovršen postupak prihvata ili provjere kojim se utvrđuje usklađenost robe ili usluge s ugovorom, ako je zakonom ili ugovorom predviđen takav postupak i ako je dužnik primio račun ili jednakovrijedan zahtjev za plaćanjem toga dana ili prije toga dana.

³¹ Prema odredbi točke 28. preambule Direktive 2011/7/EU.

odgovarajući način ograničila slobodu ugovaranja u pogledu određivanja dana početka tijeka ugovornog roka plaćanja.³² Pri tome, to ograničenje s ciljem zabrane zlorabe slobode ugovaranja ne bi nužno moralo zahtijevati od država članica da u svoje nacionalne propise ugrade takvu odredbu o zabrani ugovornog sporazuma o danu početka tijeka ugovornog roka plaćanja koja bi bila apsolutno kogentne naravi. Moguće rješenje kojim se ne bi pretjerano zadiralo u stranačku autonomiju bila bi zabrana takvih sporazuma relativno prisilnim odredbama, odnosno takvim odredbama koje bi nevaljanost ugovorne odredbe predviđale samo kao moguću posljedicu u slučaju da sud utvrdi da je s obzirom na sve okolnosti pojedinog slučaja takva ugovorna odredba izrazito nepoštena prema vjerovniku novčane obveze. Riječ je o pristupu koji nije stran ni samoj Direktivi 2011/7/EU koja sadržava odgovarajući mehanizam zaštite vjerovnika novčanih obveza od prema njemu izrazito nepoštenih ugovornih odredbi ili praksi, no takav koji je ograničen samo na zaštitu vjerovnika iz ugovora među poduzetnicima od onih ugovornih odredbi kojima dužnik zlouporabljuje slobodu ugovaranja u pogledu određivanja trajanja ugovornog roka plaćanja, visine ugovorne stope zateznih kamata i visine posebne naknade za troškove prouzrokovane vjerovniku zakašnjenjem dužnika.³³ Na taj popis nepoštenih ugovornih odredbi bilo bi moguće i poželjno uvrstiti i odredbu ugovora među poduzetnicima kojom se određuje dan početka tijeka ugovornog roka plaćanja.

3.1.3. Zašto je granica stranačke autonomije postavljena na 60 kalendarskih dana?

Iako preambula Direktive 2011/7/EU ni pripremni materijali koji su pret hodili njezinu donošenju ne odgovaraju izričito na pitanje zašto je granica stranačke autonomije Direktivom postavljena na upravo 60 kalendarskih dana, a ne na kraće ili duže razdoblje, odgovor se ipak može iščitati iz ekonomskih analiza učinaka Direktive koje su bile priložene prijedlogu Direktive.

³² Za ugovore između poduzetnika i osoba javnog prava Direktiva 2011/7/EU je u tome pogledu ograničila slobodu ugovaranja, odredbom prema kojoj su države članice dužne osigurati da se u ugovorima između poduzetnika i osoba javnog prava u kojima je osoba javnog prava dužnik novčane obveze ugovorne strane ne mogu slobodno sporazumjeti o datumu primitka računa (odredba čl. 4. st. 3. t. b) Direktive 2011/7/EU). Ranija Direktiva 2000/35/EZ nije sadržavala sličnu odredbu.

³³ Odredbe o nepoštenim ugovornim odredbama i praksama sadržane su u čl. 7. Direktive 2011/7/EU, a o njima vidi više *infra* u odjeljku 3.2.1. rada. O posebnoj naknadi za troškove prouzrokovane vjerovniku zakašnjenjem dužnika kao novini koju je uvela Direktiva 2011/7/EU vidi više u: Tot, *op. cit.* u bilj. 6, str. 791 – 793.

S jedne strane, uvidjelo se da ugovorom odobreni trgovački kredit ima i pozitivne učinke na poslovanje malih i srednjih poduzetnika zbog čega pre-tjerano ograničavanje stranačke autonomije nije ni poželjno.³⁴ S druge strane, pri ocjeni gdje je vremenska granica ugovorenog razdoblja trgovačkog kredita prelaskom koje se negativni učinci trgovačkog kredita izražavaju u jačem intenzitetu od pozitivnih, vjerojatno se htjelo postići ravnotežu između različitih praksi poduzetnika u pojedinim državama članica u pogledu ugovornih rokova plaćanja.

Naime, prema provedenim istraživanjima, prosječni ugovorni rok plaćanja u ugovorima među poduzetnicima iznosio je u 2008. godini, primjerice: 84 dana u Grčkoj, 73 dana u Španjolskoj, 68 dana u Italiji, 49 dana u Francuskoj, 47,1 dan u Portugalu, 39,1 dan u Irskoj, 33,2 dana u Ujedinjenom Kraljevstvu, 30 dana u Njemačkoj, 27 dana u Švedskoj, a 21 dan u Finskoj.³⁵ Samo u jedanaest država članica su prosječni ugovorni rokovi plaćanja iznosili do 30 dana, u njih četiri su oni bili duži od 60 dana, a u ostalima su se kretali između 30 i 60 dana.³⁶

Imajući u vidu različitu praksu u pojedinim državama članicama i izrazito zamjetne razlike između europskog sjevera i juga, postavljanje granice stranačke autonomije u pogledu ugovornog određivanja roka plaćanja na 60 kalendarskih dana čini se prihvatljivim jer je riječ o ugrubo prosječnom roku razdoblja trgovačkog kredita na području cijele Europske unije.

3.2. Posebno pravilo o ugovornom roku plaćanja iznimno dužem od 60 kalendarskih dana

Direktiva 2011/7/EU nalaže državama članicama da iznimno poduzetnicima dopuste ugovoriti i dulji rok plaćanja od 60 kalendarskih dana, pod uvje-

³⁴ O pozitivnim učincima trgovačkog kredita na male i srednje poduzetnike vidi u Procjeni učinaka (*supra* u bilj. 12), str. 29 – 31.

³⁵ Prema Procjeni učinaka (vidi *supra* u bilj. 12), str. 61, a kojom su preuzeti podaci iz studije: Bosch, M. (ur.), *European Payment Index 2008*, Intrum Justitia, Stockholm, 2008. Povrh podataka o prosječnim ugovornim rokovima plaćanja, potrebno je dodati da je prosječno vrijeme zakašnjenja s plaćanjem iz ugovora među poduzetnicima iznosilo u 2008. godini: 26 dana u Grčkoj, 16 dana u Španjolskoj, 20 dana u Italiji, 16 dana u Francuskoj, 33 dana u Portugalu, 18,4 dana u Irskoj, 17,8 dana u Ujedinjenom Kraljevstvu, 16 dana u Njemačkoj, 7 dana u Švedskoj, a 6 dana u Finskoj (prema Procjeni učinaka, vidi *supra* u bilj. 12, str. 61 – 62).

³⁶ Prema Procjeni učinaka (vidi *supra* u bilj. 12), str. 61.

tom da takva ugovorna odredba nije izrazito nepoštena prema vjerovniku.³⁷ Razlog ovom pristupu dan je u preambuli Direktive koja navodi da mogu postojati okolnosti u kojima su ugovornim stranama nužni duži rokovi plaćanja od 60 kalendarskih dana, kao što je to primjerice slučaj kada poduzetnik želi drugoj ugovornoj strani odobriti trgovački kredit.³⁸

3.2.1. Ugovaranje dužeg roka plaćanja ugovornom odredbom koja je izrazito nepoštena prema vjerovniku novčane obveze

Svrha ograničenja ugovaranja dužeg roka plaćanja na način da se takvo ugovaranje učini podložnim ocjeni je li ugovorna odredba o dužem roku izrazito nepoštena prema vjerovniku novčane obveze, odnosno svrha posebnog mehanizma zaštite vjerovnika novčanih obveza od nepoštenih ugovornih odredbi koji je predviđen Direktivom 2011/7/EU³⁹ jest u sprječavanju zlorabe slobode ugovaranja na štetu vjerovnika novčane obveze. O zlorabi slobode ugovaranja na štetu vjerovnika bit će riječ ako neka ugovorna odredba ili praksa uspostavljena između vjerovnika i dužnika kao ugovornih strana “nije opravdana temeljem uvjeta odobrenih dužniku ili ako ona uglavnom služi svrsi osiguranja dužnika dodatnom likvidnošću na trošak vjerovnika”.⁴⁰ Obveza je država članica Europske unije osigurati da su takve ugovorne odredbe i praksa, koje su izrazito nepoštene prema vjerovniku, prema nacionalnom pravu “ili neprovedive ili da predstavljaju osnovu za tužbu radi naknade štete”.⁴¹

Iznimno važno pitanje jest odnosi li se ova obveza država članica Europske unije o osiguranju kontrole nad sadržajem ugovora i na one odredbe ugovora o kojima su ugovorne strane individualno pregovarale ili samo na one odredbe ugovora koje je predložila i unaprijed formulirala jedna od ugovornih strana. Također važno pitanje jest, ako se ova obveza država članica odnosi samo na one odredbe ugovora koje je unaprijed pripremila jedna od ugovornih strana, odnosi li se pri tome ova obveza država članica samo na standardizirane ugovore ili i na svaki ugovor čije su odredbe unaprijed formulirane od jedne ugovorne strane pa makar bila riječ o jednom jedinstvenom ugovoru na-

³⁷ Prema odredbi čl. 3. st. 5. Direktive 2011/7/EU.

³⁸ Prema odredbi točke 13. preambule Direktive 2011/7/EU. O pojmu trgovačkog kredita vidi više *supra* u bilj. 11 – 14 i u tekstu rada vezanom uz te bilješke.

³⁹ Odredbe Direktive 2011/7/EU o nepoštenim ugovornim odredbama i praksama sadržane su u čl. 7. Direktive 2011/7/EU.

⁴⁰ Prema odredbi točke 28. preambule Direktive 2011/7/EU.

⁴¹ Prema odredbi čl. 7. st. 1. Direktive 2011/7/EU.

mijenjenom konkretnom poslovnom odnosu između pojedinačno određenih ugovornih strana, a ne o standardiziranom ugovoru koji ugovorna strana koja ga je formulirala redovito koristi u poslovanju sa svim svojim partnerima.

Odgovor na ovo pitanje ne proizlazi jednoznačno iz odredbi Direktive 2011/7/EU, već ga treba potražiti u drugome pravnom izvoru na koji Direktiva upućuje. Naime, u preambuli Direktive navodi se da je značenje pojma nepoštena ugovorna odredba sadržanog u Direktivi u skladu sa značenjem istoga pojma u DCFR-u.⁴² Prema DCFR-u ugovorna odredba u ugovoru među poduzetnicima je nepoštena samo ako je ona dio standardiziranog ugovora koji je pripremila jedna od ugovornih strana.⁴³ Ugovorne odredbe o kojima su strane individualno pregovarale, kao niti odredbe ugovora koje su unaprijed formulirane od jedne ugovorne strane samo u svrhu jedne konkretne transakcije s određenim suugovarateljem, neće biti podložne kontroli njihova sadržaja prema DCFR-u.⁴⁴

Stoga se obveza država članica o osiguranju kontrole nad sadržajem ugovora odnosi prema Direktivi 2011/7/EU samo na one odredbe standardiziranih ugovora koje je predložila i unaprijed formulirala jedna od ugovornih strana sa svrhom sklapanja više ugovora s neodređenim brojem poslovnih partnera. U odnosu na raniju Direktivu 2000/35/EZ riječ je o sužavanju opsega obveze država članica o osiguranju kontrole nad sadržajem ugovora. Naime, ranija Direktiva obvezivala je države članice na kontrolu sadržaja "sporazuma" (*agreement; Vereinbarung*)⁴⁵ ugovornih strana, što se tumačilo na način da su kontroli

⁴² Prema odredbi točke 28. preambule Direktive 2011/7/EU. Ova odredba preambule od iznimne je važnosti za europsko ugovorno pravo jer je ona ne samo prvi izravni spomen DCFR-a (*Draft Common Frame of Reference for European Private Law*) u nekom izvoru prava Europske unije, već je štoviše njome, prema mišljenju autora, i samom DCFR-u, odnosno njegovim pojedinim odredbama, osim karaktera posrednog izvora prava koji on ima kao akademski tekst, pridodan i karakter neposrednog izvora prava koji bi Europski sud morao primijeniti prilikom tumačenja odredbi Direktive 2011/7/EU u konkretnom sudskom predmetu. O DCFR-u, akademskom tekstu koji je pripremljen sa svrhom da služi kao podloga za izradu budućeg opcijskog instrumenta europskog ugovornog prava, vidi više u iscrpnom službenom komentaru DCFR-a objavljenom u: Bar, C. von; Clive, E. (ur.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference – Full Edition*, Sellier, München, 2009.

⁴³ Prema model-pravilu II.-9:405 DCFR-a.

⁴⁴ Tako i: Bar, Clive, *op. cit.* u bilj. 42, str. 642; Klijsma, J. G., *SMEs in European Contract Law: A Rawlsian Perspective*, Centre for the Study of European Contract Law Working Paper Series, br. 5, 2010., str. 19.

⁴⁵ Prema odredbi čl. 3. st. 3. Direktive 2000/35/EZ.

sadržaja ugovora podvrgnute i one odredbe ugovora o kojima su ugovorne strane individualno pregovarale.⁴⁶

Obveza država članica na kontrolu sadržaja ugovora odnosi se samo na one standardizirane ugovore koje je pripremio dužnik novčane obveze, a ne i na one ugovore koje bi unaprijed pripremio vjerovnik.⁴⁷ Također, ova obveza država članica odnosi se samo na one ugovorne odredbe takvih ugovora koje su izrazito nepoštene prema vjerovniku novčane obveze⁴⁸, dok zaštita dužnika novčane obveze od ugovornih odredbi koje bi bile nepoštene prema njemu nije cilj Direktive, pa stoga to pitanje države članice mogu slobodno samostalno regulirati odredbama nacionalnog prava.⁴⁹ Važno je primijetiti i da se obveza država članica ne odnosi se na sve ugovorne odredbe koje bi bile nepoštene prema vjerovniku novčane obveze, već samo na one ugovorne odredbe koje su prema njemu izrazito nepoštene (*grossly unfair; grob nachteilig*).⁵⁰

Posljedica koju su države članice u nacionalnom pravu obvezne osigurati za slučaj da je neka ugovorna odredba izrazito nepoštena prema vjerovniku jest da je takva ugovorna odredba ili "neprovediva" (*unenforceable; nicht durchsetzbar*) ili da predstavlja osnovu za tužbu radi naknade štete. Države članice u skladu sa svojim nacionalnim pravom slobodne su odrediti hoće li izrazita nepoštenost prema vjerovniku biti razlogom nevaljanosti ugovorne odredbe te hoće li takva ugovorna odredba biti ništetna ili pobjojna ili će se uzeti kao nepostojeća⁵¹, odnosno slobodne su odrediti da izrazita nepoštenost prema

⁴⁶ Vidi o tome u: Magnus, U., *The damages rules in the acquis communautaire, in the Acquis Principles and in the DCFR*, u: Schulze, *op. cit.* u bilj. 8, str. 220; Schulze, *op. cit.* u bilj. 8, str. 352; Zoll, F., *Unfair Terms in the Acquis Principles and Draft Common Frame of Reference: A Study of the Differences between the Two Closest Members of One Family*, *Juridica International*, vol. 14, 2008., str. 74 – 75.

⁴⁷ Navedeno proizlazi iz odredbe čl. 7. st. 1. t. c) Direktive 2011/7/EU koja kao jedan od kriterija ocjene nepoštenosti ugovorne odredbe prema vjerovniku navodi i kriterij je li dužnik imao objektivnog razloga odstupiti od odredbi Direktive. Istovjetno stajalište u pogledu odgovarajuće odredbe čl. 3. st. 3. Direktive 2000/35/EZ zastupa i Schulze, *op. cit.* u bilj. 8, str. 352.

⁴⁸ Navedeno izrijekom proizlazi iz odredbi čl. 7. st. 1. Direktive 2011/7/EU.

⁴⁹ Tako u kontekstu Direktive 2000/35/EZ ističe i Zaccaria, *op. cit.* u bilj. 8, str. 394. Direktiva 2011/7/EU i sama u točki 28. preambule ističe da je Direktiva bez utjecaja na odredbe nacionalnog prava koje uređuju valjanost ugovornih odredbi koje su nepoštene prema dužniku.

⁵⁰ Prema odredbi čl. 7. st. 1. Direktive 2011/7/EU.

⁵¹ Pri transponiranju Direktive 2000/35/EZ u odredbe nacionalnog prava većina država članica Europske unije odlučila se za ništetnost ugovorne odredbe kao posljedicu njezine nepoštenosti, no neke države članice opredijelile su se za pobjojnost

vjerovniku neće utjecati na valjanost takve ugovorne odredbe. U potonjem slučaju države članice dužne su predvidjeti pravo vjerovnika na naknadu štete prouzročene mu izrazito nepoštenom ugovornom odredbom valjanom prema nacionalnom pravu.

Test izrazite nepoštenosti, koji se prema Direktivi ima provesti kako bi se utvrdilo je li neka ugovorna odredba ili praksa izrazito nepoštena prema vjerovniku, zahtijeva da se u obzir uzmu sve okolnosti slučaja.⁵² Neke od tako odlučnih okolnosti slučaja mogu biti, primjerice, okolnost da je dužnik novčane obveze koji je pripremio standardizirani ugovor uložio odgovarajući trud kako bi objasnio posljedice koje određene ugovorne odredbe imaju za vjerovnika novčane obveze⁵³ ili pak okolnost da su ugovorne odredbe sastavljene i priopćene jednostavnim i razumljivim jezikom.⁵⁴ Direktiva i sama egzemplifikativno navodi tri okolnosti koje se posebno moraju uzeti u obzir pri utvrđivanju je li neka ugovorna odredba izrazito nepoštena prema vjerovniku, a te su: izrazito odstupanje od dobre trgovačke prakse protivno načelu savjesnosti i poštenja, narav proizvoda ili usluge te okolnost je li dužnik imao objektivnog razloga odstupiti od zakonske stope zatezних kamata, od zakonskog roka plaćanja ili od fiksnog iznosa posebne naknade za troškove prouzrokovane zakašnjenjem.⁵⁵

Direktiva 2011/7/EU ne daje odgovor na pitanje koji se rok plaćanja ima primijeniti u konkretnom slučaju ako je utvrđeno da je ugovorni rok plaćanja koji je dulji od 60 kalendarskih dana neprovediv iz razloga izrazite nepoštenosti prema vjerovniku. Kako će takvo utvrđenje u pravilu u nacionalnom pravu imati za posljedicu da je ugovorna odredba o roku plaćanja bez pravnog učinka, odnosno da nikada nije ni proizvodila pravne učinke, najlogičnije rješenje je ono prema kojemu bi izrazito nepošten dulji rok bilo potrebno svesti na zakonski rok plaćanja od 30 kalendarskih dana, koji bi se kao dispozitivna norma primijenio u slučaju da ugovorne strane i nisu ugovorile rok plaćanja.

Drugo moguće rješenje je da se odluka o tome koji rok plaćanja treba primijeniti u slučaju neprovedivosti ugovornog roka plaćanja prepusti ocjeni suda u

(Češka, Latvija i Nizozemska) ili pak za koncept prema kojemu se nepoštene ugovorne odredbe uzimaju kao nepostojeće (Francuska, Malta, Luksemburg), o čemu više vidi u: Bar, Clive, *op. cit.* u bilj. 42, str. 657.

⁵² Prema odredbi čl. 7. st. 1. Direktive 2011/7/EU.

⁵³ Tako i: Bar, Clive, *op. cit.* u bilj. 42, str. 650.

⁵⁴ Prema model-pravilu II.-9:402 DCFR-a, osoba koja je pripremila ugovorne odredbe o kojima se nije individualno pregovaralo dužna je osigurati da su one sastavljane i priopćene jednostavnim i razumljivim jezikom.

⁵⁵ Prema odredbi čl. 7. st. 1. Direktive 2011/7/EU.

pojedinom slučaju. Takvo rješenje ne poznaje Direktiva 2011/7/EU, ali je ranija Direktiva 2000/35/EZ izrijeком navodila da se u slučaju izrazite nepoštenosti ugovornog roka plaćanja ima primijeniti zakonski rok plaćanja, osim ako nacionalni sud ne bi u konkretnom slučaju utvrdio da je neki drugi rok pravičniji.⁵⁶

3.2.2. Značenje izraza “izričito sporazumjeli”

Kada govori o tome da poduzetnici iznimno mogu ugovoriti rok plaćanja duži od 60 kalendarskih dana, Direktiva rabi izraz “izričito sporazumjeli” (*expressly agreed; ausdrücklich vereinbart*).⁵⁷

Jedno od mogućih tumačenja ovog izraza je da duži rok plaćanja ugovorne strane mogu odrediti samo izričitom odredbom ugovora o kojoj su prethodno individualno pregovarale, odnosno da se duži rok plaćanja ne bi mogao primijeniti temeljem, primjerice, općih uvjeta poslovanja ugovornih strana.⁵⁸

Međutim, ovo tumačenje nije prihvatljivo ako se u obzir uzmu ostale odredbe Direktive. Naime, prema Direktivi poduzetnici se mogu “izričito sporazumjeti” o roku plaćanja dužem od 60 dana pod uvjetom da to nije izrazito nepošteno prema vjerovniku u smislu odredaba Direktive.⁵⁹ Odredbe o nepoštenim ugovornim odredbama obvezuju države članice na osiguranje kontrole nad sadržajem ugovornih odredbi, ali samo odredbi onih standardiziranih ugovora koje je predložila i unaprijed formulirala jedna od ugovornih strana sa svrhom sklapanja više ugovora s neodređenim brojem suugovaratelja, o kojim odredbama ugovorne strane nisu individualno pregovarale.⁶⁰

⁵⁶ Prema odredbi čl. 3. st. 3. Direktive 2000/35/EZ. Pri transponiranju Direktive 2000/35/EZ u talijansko pravo sudu je izrijeком dana ovlast da u opisanom slučaju odluči po pravičnosti, o čemu vidi više u: Chessa, C., *Il potere giudiziale di ristabilire l'equità contrattuale nelle transazioni commerciali*, Rivista di diritto civile, vol. 6, dio I., br. 4, 2006., str. 439 – 469.

⁵⁷ Prema odredbi čl. 3. st. 5. Direktive 2011/7/EU.

⁵⁸ Na ovaj način izraz *expressly agreed*, u kontekstu odredaba Direktive 2000/35/EZ o pridržaju prava vlasništva koje sadržava i Direktiva 2011/7/EU, tumače Zaccaria i Gsell (Zaccaria, *op. cit.* u bilj. 8, str. 395; Gsell, B., *EG-Verzugsrichtlinie und Reform der Reform des Verzugsrechts in Deutschland*, ZIP – Zeitschrift für Wirtschaftsrecht, br. 42, 2000., str. 1874). Suprotno, Magnus drži da izraz *agreement* obuhvaća i odredbe o kojima strane nisu individualno pregovarale i one o kojima jesu individualno pregovarale (Magnus, *op. cit.* u bilj. 46, str. 220).

⁵⁹ Prema odredbi čl. 3. st. 5. Direktive 2011/7/EU koja izravno upućuje na primjenu odredbi čl. 7. Direktive 2011/7/EU kojom se uređuju nepoštene ugovorne odredbe i prakse.

⁶⁰ Iscrpno o tome vidi *supra* u odjeljku 3.2.1.

Prema tome, ako bi se prihvatilo tumačenje izraza “izričito sporazumjeli” u smislu da duži rok plaćanja ugovorne strane mogu odrediti samo ugovornom odredbom o kojoj su individualno pregovarale, to bi isključivalo primjenu odredaba Direktive o kontroli ugovaranja dužeg roka, a na što su države članice Europske unije obvezane istom odredbom Direktive koja i govori o “izričitom sporazumu” o dužem roku plaćanja.

4. ISPUNJENJE NOVČANE OBVEZE PLAĆANJEM U OBROCIMA

Odredbe Direktive 2011/7/EU koje su izložene u prethodnom poglavlju rada odnose se na one slučajeve kada ugovorne strane u ugovoru određuju rok plaćanja protekom kojega je dužnik novčane obveze dužan ispuniti svoju obvezu jednokratnim plaćanjem. Umjesto ugovaranja roka plaćanja koji počinje teći od određenog dana ugovorne strane mogu ugovoriti i da će novčana obveza dužnika dospjeti na određeni dan, odnosno na određeni kalendarski datum. Odredbe Direktive 2011/7/EU o granicama stranačke autonomije u pogledu ugovaranja roka plaćanja potrebno je stoga tumačiti teleološki tako da se one na odgovarajući način primjenjuju i na slučajeve kada su ugovorne strane odredile da novčana obveza dužnika dopijeva na ugovorom određeni dan. Navedeno proizlazi i iz odredbi Direktive 2011/7/EU koje uređuju nepoštene ugovorne odredbe i prakse, a prema kojima se, među ostalim, zahtijeva od država članica uspostava pravnog mehanizma zaštite vjerovnika novčanih obveza i od izrazito nepoštene ugovorne odredbe koja se tiče “datuma ili roka plaćanja”.⁶¹

Direktivom 2011/7/EU izričito je propisano, odredbom koja nije postojala u ranijoj Direktivi 2000/35/EZ, da Direktiva ne isključuje mogućnost ugovornih strana da u skladu s odgovarajućim odredbama primjenjivog nacionalnog prava dogovore plan otplate u obrocima.⁶² Međutim, svaki pojedini obrok treba biti plaćen sukladno ugovoru i potpada pod primjenu pravila o zakašnjenju s plaćanjem uspostavljenim Direktivom.⁶³ Stoga su države članice obvezne u nacionalnom pravu predvidjeti da će, u slučaju zakašnjenja s plaćanjem pojedinih obroka novčane obveze, vjerovnik novčane obveze imati pravo obračunati zatezne kamate i posebnu naknadu za troškove prouzrokovane vjerovniku za svaki pojedini dospjeli, a neplaćeni obrok.⁶⁴

⁶¹ Prema odredbi čl. 7. st. 1. Direktive 2011/7/EU.

⁶² Odredba čl. 5. Direktive 2011/7/EU.

⁶³ Prema odredbi točke 22. preambule Direktive 2011/7/EU.

⁶⁴ Prema odredbi čl. 5. Direktive 2011/7/EU.

Direktiva 2011/7/EU za mogućnost ugovaranja ispunjenja novčane obveze plaćanjem u obrocima izričito upućuje na odredbe primjenjivog nacionalnog prava. U tom pogledu bit će prije svega relevantna ona odredba primjenjivog nacionalnog prava koja dopušta ugovornim stranama slobodno urediti svoj ugovorni odnos, tj. odredba u kojoj je izraženo načelo stranačke autonomije, a koje je općeprihvaćeno načelo ugovornog prava (i općenito privatnog prava) u svim državama članicama Europske unije.⁶⁵ Bit će, također, relevantne i odredbe nacionalnih prava država članica koje uređuju pojedine tipove ugovora kao što su to, primjerice, odredbe o ugovorima o kupoprodaji s obročnom otplatom cijene⁶⁶ ili odredbe o rokovima plaćanja zakupnine i najamnine.⁶⁷

Ne ograničavajući stranačku autonomiju u pogledu ugovaranja ispunjenja novčanih obveza plaćanjem u obrocima, Direktiva 2011/7/EU je zapravo dopustila dodatnu iznimku od primjene maksimalno dopuštenog ugovornog roka plaćanja. Naime, u slučajevima kada poduzetnik ispunjava svoju novčanu obvezu iz ugovora među poduzetnicima jednokratnim plaćanjem u ugovorenom roku ispunjenja, to ispunjenje se prema Direktivi 2011/7/EU mora dogoditi unutar Direktivom propisanog roka od najviše 60 kalendarskih dana koji se samo iznimno može produljiti pod uvjetom da takva ugovorna odredba nije izrazito nepoštena prema vjerovniku. Međutim, ugovore li poduzetnici među sobom ispunjenje novčane obveze u obrocima, ništa ih iz Direktive 2011/7/EU ne priječī da dospijeće pojedinih obroka odrede apsolutno slobodno. Stoga će biti moguće da se ugovorne strane dogovore o ispunjenju novčane obveze u

⁶⁵ Vidi, primjerice, odredbu čl. 1322. st. 1. talijanskog CC-a, odredbu čl. 1.2. litavskog CK-a, odredbu čl. 3. slovenskog OZ-a ili pak za hrvatsko pravo čl. 2. ZOO-a. U DCFR-u načelo stranačke autonomije izraženo je u model-pravilu II. – 1:102 (1) DCFR-a: “Strane su slobodne sklopiti ugovor ili drugi pravni posao, kao i utvrditi njegov sadržaj, u mjeri u kojoj to nije protivno primjenjivim prisilnim odredbama.”

⁶⁶ Primjerice, odredbe čl. 522. – 526. slovenskog OZ-a, a za hrvatsko pravo odredbe čl. 464. – 473. ZOO-a. Prema odredbi čl. 524. slovenskog OZ-a i odredbi čl. 466. st. 1. ZOO-a u ugovoru moraju biti navedeni ukupan iznos svih obročnih otplata, računajući onu koja je izvršena u času sklapanja ugovora, iznos pojedinih otplata, njihov broj i njihovi rokovi.

⁶⁷ Primjerice, odredbe čl. 602. slovenskog OZ-a i čl. 534. ZOO-a. Prema odredbi čl. 602. st. 2. slovenskog OZ-a i odredbi čl. 534. st. 2. ZOO-a, kad je stvar dana u zakup za jednu ili više godina, zakupnina se plaća polugodišnje ako nije drukčije ugovoreno ili uobičajeno u mjestu predaje stvari. Također, prema odredbi čl. 563. st. 2. ZOO-a, kad je ugovor o najmu sklopljen na jednu ili više godina, najamnina se plaća polugodišnje ako nije drukčije ugovoreno ili propisano. Prema odredbi čl. 563. st. 3. ZOO-a, ako je ugovor o najmu sklopljen na neodređeno vrijeme a nije drukčije ugovoreno, najamnina se plaća mjesečno.

obrocima koji dospijevaju tjedno, mjesečno, tromjesečno, polugodišnje, odnosno i u bilo kojim drugim mogućim vremenskim razmacima. Time je omogućeno i svojevrsno zaobilaženje odredbi Direktive na štetu vjerovnika novčane obveze. Naime, gospodarski jači dužnik s boljom pregovaračkom pozicijom lako će moći ishoditi da ugovor s vjerovnikom sadrži ugovornu odredbu prema kojoj će, primjerice, dužnik biti dužan ispuniti svoju novčanu obvezu, umjesto jednokratnim plaćanjem u roku od 60 dana od dana primitka robe, u dva obroka od kojih jedan dospijeva šest mjeseci, a drugi godinu dana od dana primitka robe.

Poželjno bi bilo stoga pri transponiranju Direktive 2011/7/EU u nacionalno pravo predvidjeti i mogućnost da ugovorne odredbe o planu otplate u obrocima budu podložne sudskoj ocjeni jesu li one u pojedinom konkretnom slučaju izrazito nepoštene prema vjerovniku novčane obveze. Iz same Direktive 2011/7/EU nije sasvim jasno bi li ovakvo uređenje u nacionalnom pravu bilo i obveza država članica, ali i takvo stajalište bi se moglo argumentirati potrebom teleološkog tumačenja odredbi direktive koje uređuju nepoštene ugovorne odredbe i prakse.

5. ZAKLJUČAK

Balansirajući između želje za eliminiranjem negativnih učinaka zakašnjenja s plaćanjem na zajedničko europsko unutarnje tržište i na sudionike na njemu i želje za što manjim upletanjem u slobodu ugovaranja kao temeljno načelo privatnog prava, Direktiva 2011/7/EU je postigla prihvatljivu razinu zaštite vjerovnika novčanih obveza, višu od one koju je predviđala ranija Direktiva 2000/35/EZ, a koja bi u praksi mogla imati za posljedicu skraćivanje rokova plaćanja na području Europske unije. Prostora za daljnja poboljšanja uređenja sadržanog u Direktivi 2011/7/EU sigurno još ima dovoljno, kao što su to pokazali i u radu analizirani primjeri.

Jedno od mogućih poboljšanja je ograničenje stranačke autonomije u ugovorima među poduzetnicima u pogledu određivanja dana početka tijeka ugovornog roka plaćanja, s ciljem sprječavanja mogućih zloraba slobode ugovaranja, na način da se takav sporazum ugovornih strana zabrani relativno prisilnim odredbama, odnosno takvim odredbama koje bi nevaljanost ugovorne odredbe predviđale samo kao moguću posljedicu u slučaju da sud utvrdi da je s obzirom na sve okolnosti pojedinog slučaja takva ugovorna odredba izrazito nepoštena prema vjerovniku novčane obveze. Svakako bi bilo poželjno

i nekom budućom preinakom Direktive 2011/7/EU propisati da su i ugovorne odredbe o planu otplate u obrocima podložne sudskoj ocjeni jesu li one u pojedinom konkretnom slučaju izrazito nepoštene prema vjerovniku novčane obveze.

U radu su ponuđena i pojedina moguća tumačenja određenih situacija koje Direktiva 2011/7/EU ne uređuje izričito. Tako bi, prema autorovu mišljenju, ako nije ugovoren rok plaćanja, ali je ugovorom određeno da se određivanje roka plaćanja ostavlja na volju jedne od ugovornih strana, valjalo i tako jednostrano određeni rok plaćanja uzeti kao ugovorni rok plaćanja u smislu Direktive 2011/7/U. Također, u slučajevima u kojima je rok plaćanja određen trgovačkim običajem ili praksom razvijenom između trgovaca, takav rok bi trebalo uzeti kao rok plaćanja koji je određen ugovorom u smislu Direktive, odnosno dati i takvom roku plaćanja prednost pred zakonskim rokom plaćanja od 30 kalendarskih dana koji je predviđen Direktivom, ako takav trgovački običaj ili takva praksa ima prema nacionalnom pravu prednost pred dispozitivnim odredbama propisa, odnosno ako se primjenjuju i onda kada su suprotni dispozitivnom propisu. Obveza država članica o ugradnji u nacionalno pravo relativno prisilne odredbe prema kojoj ugovorni rok plaćanja ne može biti duži od 60 kalendarskih dana, predstavljala bi u ovim slučajevima obvezu država članica da u nacionalnom pravu osiguraju da rok plaćanja, koji proizlazi iz trgovačkog običaja, prakse razvijene među trgovcima ili iz ugovornog ovlaštenja na jednostrano određivanje roka, ne prelazi 60 kalendarskih dana.

Imajući u vidu brojne negativne ekonomske učinke koje praksa dugih rokova plaćanja i dugih razdoblja zakašnjenja s plaćanjem ima za sudionike na zajedničkom europskom unutarnjem tržištu, posebno na male i srednje poduzetnike, a koji učinci su detaljno prikazani u pripremnim materijalima koji su prethodili donošenju Direktive 2011/7/EU, kao i imajući u vidu da ni usvajanje Direktive 2000/35/EZ nije znatno pomoglo stvaranju kulture pravovremenog plaćanja na području Europske unije, posebno na njezinu jugu, ocjenjuje se da se odredbama Direktive 2011/7/EU ne zadire ni pretjerano ni neprimjereno u načelo stranačke autonomije. Ugovorom odobreni trgovački kredit ima i određene pozitivne učinke na poslovanje malih i srednjih poduzetnika, što je Europska komisija uzela u obzir pri odabiru granica stranačke autonomije koje se postavljaju direktivom u vezi s rokovima plaćanja. Naime, same granice ionako gotovo odgovaraju prosječnoj dužini uobičajenih rokova plaćanja na području Europske unije.

Summary

Ivan Tot *

**THE LIMITS OF CONTRACTUAL FREEDOM REGARDING
THE DETERMINATION OF PAYMENT PERIOD IN
CONTRACTS BETWEEN UNDERTAKINGS IN THE LAW OF
EUROPEAN UNION**

The paper presents the provisions of Directive 2011/7/EU on combating late payment in commercial transactions by virtue of which the EU Member States are obliged to limit the contractual freedom in contracts between undertakings. The Directive's rules on the contractual payment period of 60 calendar days and on the exceptionally longer contractual payment period, as well as on payment schedules providing for instalments, are also analysed. The author argues the position that, if the payment period is not fixed in the contract but the contract stipulates that the determination of the payment period is left to the will of one of the contracting parties, then such unilaterally decided payment period should be considered as the payment period fixed in the contract in the sense of the provisions of Directive 2011/7/EU. The same solution should be applied when the payment period is determined through commercial customs or practice established between undertakings. As one of the possible improvements of the legal regime established by the Directive, the author proposes a restriction of the contractual freedom of undertakings regarding the stipulation of the date of commencement of contractual payment period in order to prevent potential abuse of freedom of contract.

Keywords: freedom of contract, payment period, Directive 2000/35/EC, Directive 2011/7/EU

* Ivan Tot, LL. M., univ. spec. oec., Assistant, Faculty of Economics, University of Zagreb, Trg J. F. Kennedyja 6, Zagreb

